

KONSTANTINAS ANDRIJAUSKAS

Vilniaus universitetas

INDIJOS GEOSTRATEGINIO VAIDMENS RYTŲ AZIJOJE KULTŪRINĖS PRIELAIDOS

Cultural Premises for India's Geo-strategic Role in East Asia

SUMMARY

The article aims to assess the main culturally relevant premises that have prepared the soil for India's current projection of influence into the East Asian region. Based on the assumption that geographical position is a principal factor of cultural influence diffusion, thus justifying a certain state's developing role in the international system, this article deals with the geographical and historical layers of India's participation in the cultural processes of its eastern neighbourhood and provides a summary of its contemporary connections with East Asia. The article reveals that India's traditional localization within South Asia/Indian sub-continent has distorted and simplified its geo-strategic position, especially towards its eastern neighbourhood. Due especially to its cultural heritage and contemporary ideational appeal, India can reasonably claim a larger diplomatic, economic and security role in the eastern and particularly southeastern part of Asia.

SANTRAUKA

Straipsnyje siekiama įvertinti kultūrinės prigimties prielaidų aibę, parengusių dirvą dabartinei Indijos įtakos plėtrai į Rytų Azijos regioną. Remiantis požiūriu, kad geografinė padėtis yra vienas esminių kultūrinės įtakos sklaidos veiksnių, pagrindžiančių kurios nors valstybės istoriškai besiklostantį vaidmenį tarptautinėje sistemoje, šiame darbe nagrinėjami geografinis bei istorinis Indijos dalyvavimo rytinės savo kaimynystės kultūrinuose procesuose pjūviai. Tyrimas apibendrinamas dabartinėms sąsajoms su Rytų Azija skirta diskusija. Straipsnis parodo, kad tradicinis Indijos lokalizavimas Pietų Azijoje–Indijos subkontinente iš tikrųjų iškreipia ir supaprastina jos geostrateginę padėtį, ypač rytinės savo kaimynystės atžvilgiu. Daugiausia dėl kultūros palikimo ir su juo susijusio dabartinio tapatumo ši šalis gali pagrįstai pretenduoti į didesnę diplomatinę, ekonominę ir saugumo vaidmenį Rytų ir ypač Pietryčių Azijoje.

RAKTAŽODŽIAI: Indija, kultūra, geografinė padėtis, Rytų Azija, hinduizmas, budizmas.

KEY WORDS: India, culture, geographical position, East Asia, Hinduism, Buddhism.

IVADAS

Indijos Respublika, nepaisant jai iki šiol būdingų didelių socialinių ekonominių problemų, tarptautiniame viešajame ir akademiname diskurse susilaukia vis daugiau teigiamų vertinimų, žadančių šiai didžiulei šaliai supervalstybės statuso pripažinimą netolimoje ateityje. Daugiausia dėl po Šaltojo karo pradėtų ekonominių reformų Indija pradėta vis dažniau gretinti su Kinija bei vadinamaisiais Azijos tigras¹. Tokiai nuostatai išitvirtinti padėjo ir pačios šalies tuo laikotarpiu pradėti užsienio politikos pokyčiai, pabrėžę glaudesnę prekybinę bei investicinę bendradarbiavimą su Rytų Azijos valstybėmis. Šiame straipsnyje, vadovaujantis daugiausia civilizacijų teoretikų, kultūros ir politikos apžvalgininkų, iškilų dabarties indų mąstytojų išvalgomis, siekiama glaustai įvertinti kultūrinės prigimties prielaidų aibę, parengusią dirvą Indijai įsitraukti į ekonomiškai dinamiškiausio planetos regiono diplomatijos, ūkio ir pagaliau saugumo sistemą.

Tyrimas remiasi požiūriu, jog geografinė padėtis yra vienas esminių kultūrinės įtakos sklaidos veiksnių, pagrindžiančių kurios nors valstybės istoriškai besiklostantį vaidmenį savo kaimynystėje. Atitinkamai straipsnyje nagrinėjami geografinis bei istorinis Indijos dalyvavimo Rytų Azijos kultūrinuose procesuose pjūviai. Tyrimas apibendrinamas dabartinėms sąsajoms su šiuo regionu skirta diskusija. „Rytų Azija“ darbe suprantama šiandieninių valstybinių sienų apimtimis kaip šiaurinių rytinių ir pietrytinių žemyno šalių visuma. Kitaip tariant, tokie geografiniu ar kultūriniu kriterijais abejonių dėl priklausymo regionui keliantys kraštai kaip Tibetas bus jam priskirti atsižvelgiant į faktinę Pekino teritorijos kontrolę. Straipsnio skaitytojas raginamas „keliauti“ šalia padėtu savo žemėlapiu bei pateiktomis autoriaus darytomis nuotraukomis, tokiu būdu siekiant lengviau geografiškai ir kultūriškai lokalizuoti Indiją rytinėje jos kaimynystėje.

GEOGRAFINIS PJŪVIS: INDIJOS PADĖTIS RYTŲ AZIJOS ATŽVILGIU

Šiandieninė Indijos Respublika yra antra didžiausia pagal gyventojų skaičių ir septinta pagal plotą valstybė pasaulyje, Azijoje abiem atvejais nusileidžianti tik kaimyninei Kinijai. Be šios, Indija turi tiesioginę sausumos sieną dar su penkiomis šalimis, kurių keturios (Pakistanas, Nepalas, Butanas ir Bangladešas) kartu su ja sudaro žemyninį Pietų Azijos pagrindą. Šis regionas, atsižvelgiant į palyginti reikšmingą geografinę izoliaciją, bendrą istorinę patirtį, indocentrinę kul-

tūrą bei politinės ir ekonominės integracijos projektus², dabartiniu laikotarpiu apibrėžiamas kaip aštuonių veikėjų visuma, įtraukiant salas – Šri Lankos ir Maldyvų valstybes bei, kiek kontraversiškai, Afganistaną, vienintelį iš jų, su kuriuo Indija neturi faktinės sienos dėl tebevykstančio teritorinio ginčo su Pakistanu dėl Kašmyro. Pastarasis kraštas yra vienas sudėtingiausių, labiausiai militarizuotų ir potencialiai pavojingiausių karštųjų taškų planetoje ne tik dėl beveik egzis-

Baltojo arklio šventykla Luojango (Henanio provincija) yra pripažįstama pirmąja budistine šventove Kinijoje (*asmeninis autoriaus archyvas*)

Barkhoro aikštė Lhasoje (Tibetas) bei toluomoje matomi Potalos rūmai, neturintys šeimininko nuo Dalai Lamos XIV pabėgimo į Indiją (*asmeninis autoriaus archyvas*)

tencinės Delio ir Islamabado tarpusavio priešpriešos, jau sukėlusios keturis karus nuo jų skausmingo išsiskyrimo 1947 m., bet ir dėl to, kad trečiaja konflikto šalimi Pakistano pusėje čia yra tapusi Kinija, su kuria Indijai teko nesėkmingai kariauti dar 1962 m. Maža to, Kašmyras tėra tik vienas iš trijų daugiau nei 4000 kilometrų ilgio abiejų Azijos milžinų ginčijamos tarpusavio sienos ruožų.

Aukščiausiu pasaulyje Himalajų kalnynu vingiuojanti faktinė Kinijos siena su Indija, Nepalu ir Butanu kartu žymi politines ir geografines Pietų Azijos ribas šiaurėje. Rytinė jos atkarpa kartu apibrėžia ir vieną Šiaurės Rytų Indijos sienų. „Septyniomis sesėmis“ dar vadinamų valstijų grupė³ su likusia šalimi geografiškai sujungta tik Siligurio koridoriaus, siauriausioje savo atkarpoje nesiekiančio net 25 kilometrų ir dėl to ne mažiau metaforiškai pravardžiuojamo „vištos kaklu“. Kaip ir daugelis kitų Pietų Azijos saugumo problemų, ši taip pat buvo susijusi su chaotišku buvusios britų kolonijos padalijimu Rytų Bengalijai (dab. Bangladešui), iš pradžių atskilus nuo Indijos, o po to ir nuo (Vakarų) Pakista-

no. Delis bent jau gali guostis tuo, kad šiaurinis koridoriaus kraštas ribojasi su Butanu, o ne Kinija. Paskutiniai „Septynios sesės“ savo izoliacijoje⁴ apibrėžianti valstybė yra Mianmaras (Birma), dabartiniu laikotarpiu paprastai priskiriama Pietryčių Azijai bei vaidinanti ypatingą geostrateginę vaidmenį kaip vienintelė šiame regione tiesiogiai besiribojanti su abiem žemyno milžiniais.

Pagaliau iš visų kitų pusių Indija skaulujama vandenyno. Centrinė šalies padėtis Pietų Azijoje bei daugiau nei 7000 kilometrų ilgio pakrantė neabejotinai pagrindžia tiek visam subkontinentui, tiek ir trečiam pagal dydį planetos vandenynui duotą pavadinimą. Delis dalijasi pastaruoju su septyniomis į rytus nuo Pietų Azijos esančiomis valstybėmis, nusidriekusiomis nuo Mianmaro šiaurėje iki Australijos pietuose. Be to, žvelgiant į regiono žemėlapi retai pastebima, kad Indijai priklauso Andamanų ir Nikobarų salos, nuo žemyninės jos dalies nutolusios maždaug 1200 kilometrų į pietryčius bei šaliai suteikiančios tiesioginę jūrinę sieną ne tik su Mianmaru, bet ir Tailandu bei Indonezija. Tiesą sakant,

piečiausias salyno taškas yra vos 150 kilometrų nutolęs nuo Ačeho provincijos Sumatroje. Apibendrinant šiandieninės Indijos geografines ypatybes, būtina pabrėžti, kad ši šalis ne tik pagrįstai laikoma Pietų Azijos bei tam tikra prasme ir

Indijos vandenyno centru, bet ir turi objektyvių priežasčių pretenduoti į reikšmingą vaidmenį į rytus nuo savo regiono, juolab kad istoriškai tai pasireiškė daugybę kartų ir įvairiausiais būdais, kuriuos prasminga išnagrinėti plačiau.

ISTORINIS PJŪVIS: NUO INDŲ KULTŪRINĖS ERDVĖS IKI BENDROS (DE-)KOLONIZACIJOS PATIRTIES

Istorinės daugiau nei penkis tūkstančius metų siekiančios Indijos civilizacijos apžvalgos paprastai pabrėžia subkontinento šiaurę, kuri, viena vertus, pasižymėjo išpūdingomis valstybėmis iš pradžių Indo, o vėliau ir Gango(s) upių slėniuose, kita vertus, tapo tradicine istorinių užkariautojų skvarbos bei įsitvirtinimo vieta⁵. Antrajame tūkstantmetyje prieš mūsų erą tokių atėjūnų vaidmenyje atsидūrę indoarijai ne tik su savimi atnešė daugybę dabartinių hinduistinė civilizacinę erdvę apibrėžiančių ypatumų, bet ir įtvirtino pamatinę etnolingvistinę perskyrą tarp šventosios sanskrito kalbos tiesiogiai paveiktos šiaurės ir dravidų kalbas socialinėje terpėje išsaugusių pietų. IV–II a. pr. m. e. gyvavusi šiaurinė Maurijų imperija tapo pirmąja beveik visą subkontinentą suvienijusia valstybe ir kartu pasižymėjo ypatingu dėmesiu vieno iš vietos dvasinių mokymų plėtrai už Pietų Azijos ribų. Daugiausia imperatoriaus Ašokos dėka su VI–IV a. pr. m. e. atsiradusiu budizmu pirmąkart susipažinta į vakarus nuo Hindukušo kalnyno, į šiaurę nuo Himalajų bei į rytus nuo Gango deltos. Vis dėlto šis organizuotos religijos pavidalą pamažu įgavęs mokymas pradėjo ypač sparčiai plisti visomis minėtomis kryptimis tik pirmaisiais mūsų eros amžiais.

Šiaurinė budizmo plėtros kryptis, labiausiai sietina su I–IV a. Centrinę Aziją ir aukštutinio Gango slėnį apjungusia helenistine Kušanų imperija, kurios dėka šis tikėjimas kaip doktrinų mahajana („didžioji važiuoklė“) Šilko keliu pasiekė Han dinastijos valdomą Kiniją. Pirmoji jos budistinė šventykla buvo įkurta I a. dviejų iš Kušanų valdomų teritorijų atvykusių vienuolių garbei Rytų Han sostinėje Luojange. Šis įvykis pradėjo beveik tūkstantmetį trukusią budistų mokovų abipusės migracijos tradiciją, kurios bent po keletą šimtų vienuolių darė reikšmingą įtaką ne tik religinės filosofijos bei kinų ir indų žinių apie vieni kitus plėtrai, bet ir jų mokslo, matematikos, literatūros, lingvistikos, medicinos bei muzikos raišiai. Tarp kinų piligrimų kelionėmis į Indiją ypač išgarsėjo Fasianis (*Faxian*, V a.), Idzinis (*Yijing*, VII a.) ir, žinoma, Siuan-dzanas (*Xuanzang*, VII a.), tapęs vieno žinomiausių šalies klasikinių romanų herojumi⁶. Apskritai šia kryptimi budizmas per daugiau nei tūkstantį metų paplito iki pat Mongolijos ir Buriatijos šiaurėje bei Korėjos ir Japonijos rytuose, kur virto esmine visų šių visuomenių kultūrinės ir kai kur net ir sociopolitinės sanklodos dalimi. Įdomu tai, kad daugiausia dėl vėlesnės islamo plėtros budizmas šandien nėra išpažįstamas beveik niekur

į vakarus nuo Indijos⁷. Pačiame subkontinente XVI–XIX a. gyvavusi Mogolų imperija, beje, buvo valdoma islamą priėmusių tolimų Čingischano palikuonių, kaip kad leidžia suprasti įsitvirtinęs persiškasis jos pavadinimas.

Atskirai turėtų būti nagrinėjamas ypatingas Tibeto atvejis. Tarp Indijos ir Kinijos civilizacinių centrų plytintis didžiulis plokščiakalnis dėl geografinės izoliacijos ne tik sugebėjo tūkstantmečiais išlikti nuo jų politiškai nepriklausomas, bet ir pats sukūrė galingą imperiją VII–IX a. Jos pradininkas Songcenas Gampo (*Songtsen Gampo*) tibetiečių istoriografijoje, be kitų dalykų, laikomas pirmuoju budizmą globojusiu valdovu, tiesiogiai atsakingu už sanskrito pagrindu sukurtą vietos raštą bei sostinės perkėlimą į Lhasą. Iki šiol politinę potekstę turi legendomis apipinta dviejų jo žmonių istorija, kadangi viena jų buvo pietinės Ličhavų dinastijos (dab. Nepalas) princesė, o kita – Kinijos budistiniu aukso amžiumi laikomų Tangų imperatoriaus giminaitė⁸. Nėra keista, kad vėliau pradėta ginčytis dėl kiekvienos jų vaidmens tantrinio vadžrajanos („deimantinės važiuoklės“) budizmo iškilimui plokščiakalnyje. Nepaisant pagrįstų pretenzijų į atskiros, unikalios tibetiečių civilizacijos statusą, ši santuoka ir dabar simboliškai apibrėžia jai būdingą kultūrinę ir politinę sino-indišką perskyrą, dėl kurios dar labiau pasunkėjo ir taip sudėtinga saugumo problema.

Kita vertus, pietinė budizmo plėtros kryptis buvo daug glaudžiau susijusi su konkuruojančio hinduizmo sklaida ir dėl istorinių bei geografinių sąlygų daugiau sia kaip doktrininė hinajana („mažoji važiuoklė“) ryžtingai pakrypo į rytus ne

tik sausumos, bet ir jūrų keliais. Nepaisant to, kad indų socialinė ir kultūrinė patirtis Pietryčių Azijoje pradėjo plisti maždaug nuo pat mūsų eros pradžios⁹, didžiausią vaidmenį šiame procese turėjo kiek vėlesnė IV–XIII a. etninių tamilų pagrindu pietų Indijoje gyvavusi Čolų imperija. Dažnai nepagrįstai nuvertinama didinga dinastija sugebėjo tinkamai išnaudoti anksčiau atrastą musoninių vėjų kaitos principą, leidusį prekybos bei kariniam laivynui atlikti kelionę pirmyn ir atgal į pietrytinius salynus per mažiau nei metus¹⁰. Penkiais šimtais metų vėliau Europos kolonializmo sėkmę nulemsiantis užsienio politikos įgyvendinimo modelis leido Čoloms išplėsti savo strateginės bei kultūrinės įtakos sferą ne tik į kaimyninį Ceiloną, bet ir į Kambodžą, Malają bei Indoneziją¹¹. Nors vienintele istoriškai labiau su Kinija susijusia Pietryčių Azijos šalimi yra laikomas Vietnamas, net ir šiuo atveju jo pietuose II–XIX a. gyvavusi Čampos valstybė buvo giliai persmelkta hinduizmo. Tokio ryšio „atradimas“ Vakarų kolonializmo epochoje leido subkontinento nacionalistams XX a. pirmojoje pusėje suformuluoti bei išpopuliarinti „Didžiosios Indijos“ tezę kaip savo šalies istoriškai pagrįstos civilizacinės misijos atitikmenį¹². Iš tiesų tūkstantmetė Indijos kultūrinė įtaka Pietryčių Azijoje ir šiandien ypač akivaizdi žvelgiant į daugybę visame pasaulyje žinomų vietos architektūros paminklų, tokių kaip Ankor Vatas Kambodžoje ar Borobuduras bei Prambananas Indonezijos politinį, ekonominį bei demografinį centrą žymincioje Javoje.

Indai ne tik darė įtaką žemyninę Pietryčių Aziją apėmusiam perėjimo iš hinduizmo į budizmą procesui, bet ir atliko

Ivolgos vienuolynas netoli Ulan Udės (Buriatijos Respublika) žymi Rusijos budizmo dvasinį centrą bei kartu šiaurinę jo paplitimo ribą (*asmeninis autoriaus archyvas*)

Aukšinis paviljonas Kiote šiandien tapatinamas su visa Japonija, kuri žymi rytinę budizmo paplitimo ribą (*asmeninis autoriaus archyvas*)

reikšmingą vaidmenį vėliau skleidžiant islamą pietiniuose regiono pusiasaliuose ir salynuose. Pirmojo sėkmė veikiausiai sietina su labiau universalizmą pabrėžiančioms budistinėms doktrinoms nebūdingu priešišku prekybai¹³, o antrojo – su musulmonams kitų konfesijų atstovų atžvilgiu taikomomis ekonominėmis preferencijomis. Kosmopolitinė abiem vandenyno kraštams tarpininkavusių indų pirklių patirtis leido islamui į Pietryčių Aziją plisti palyginti taikiai, sukuriant prielaidas pakančiam, daug vietos kultūros tradicijų perėmusiam šiam monoteistiškam tikėjimui, kurio ypatumai tapo reikšmingų antropologinių studijų objektu¹⁴ bei kai kurių apžvalgininkų buvo taikliai apibendrinti „tropinio islamo“ sąvoka¹⁵. Vis dėlto panašiai, kaip ir Tibeto atveju, šios išvalgos, viena vertus, nepaneigia pačių Pietryčių Azijos gyventojų reikšmingo indėlio į žmonijos civilizaciją ir, kita vertus, gali būti laikomos esmine prielaida vėlesniam indų pasirodymui regione ir net už jo ribų. Deja, šis „sugrįžimas“ įvyko Vakarų kolonializmo sąlygomis.

Nuo XV a. pabaigoje portugalo Vasco da Gamos atrasto jūrinio kelio į Indiją

europiečiai tapo pirmaisiais Pietų Azijos užkariautojais, atėjusiais ne iš žemyninių šiaurės vakarų, o būtent iš vandenyno pusės. Nors šiame procese ilgainiui iškiolo (liūdnei) pagarsėjusi Britų Rytų Indijos bendrovė, sukūrusi prielaidas XIX a. viduryje įvykusiam beveik viso regiono kaip „Karūnos brangakmenio“ tiesioginiam įtraukimui į Londono kolonijinę imperiją, besivaržantys imperialistai nevalingai išplėtė „Indijos“ sąvoka apibūdinamą vakariečių „mintinį žemėlapi“ toli į rytus iki pat Ispanų Rytų Indijos, apėmusios Ramiojo vandenyno skalaujamus Filipinų, Marianų bei Karolinų salynus. Turbūt rimčiausia britų konkurentė – Olandų Rytų Indijos bendrovė – išitvirtino rytiniuose Indijos vandenyno salynuose paklojant pamatus būsimai nepriklausomai Indonezijai. O britai olandų, prancūzų bei daugybės tarpusavyje besivaidijusių subkontinento hindu(istų) ir musulmonų valstybių sąskaita pamažu sukūrė turbūt visą vandenyną apimančią indocentrinę strateginę perimetrą nuo Adeno rytuose iki Singapūro vakaruose¹⁶. Vadinamojo „Didžiojo žaidimo“ kovojant dėl įtakos Centrinėje Azijoje su į jos pusę besiplečiančia Rusi-

jos imperija metu Britų Indijos saugumo vizija vėl susitelkė tradicine žemynine kryptimi Tibeto link, į kurią net buvo sėkmingai įsiveržta 1903–1904 m.

Būtina pabrėžti, kad subkontinento gyventojai aktyviai dalyvavo imperinėje Londono ekspansijoje, kartu ir į Pietryčių Aziją bei Kiniją. Pirmuoju atveju parodomasis pavyzdys būtų Birma. Panašiai kaip ir kolonizuotoje Malajoje (Britų Rytų Indijoje), indai čia sudarė reikšmingą okupacinės kariuomenės, valstybės tarnybos, policijos pajėgų bei prekybininkų ir net žemvaldžių bei pramonininkų dalį¹⁷. Vis dėlto Birma reikšmingai skyrėsi nuo Malajos dėl pusamžių trukusios „dvigubos okupacijos“, kai kurių vietos nacionalistų manymu, apibrėžusios tik 1937 m. užbaigtą administracinį pavaldumą Britų Indijai su jos centrais Kalkutoje (dab. Kolkata) ir vėliau (Naujajame) Delyje. Kita vertus, bendra kova prieš tikrąją metropoliją Londone sukūrė prielaidas glaudesniai indų ir birmiečių politiniam bendradarbiavimui, pasibaigusiam abiejų itin heterogeniškų valstybių nepriklausomybe XX a. viduryje. Iš tiesų daugelis civilių Birmos lyderių nuo pat pirmojo šalies premjero U Nu¹⁸ iki dabartiniu kovos dėl demokratijos simboliu laikomos Nobelio taikos premijos laureatės Aung San Suu Kyi yra vienaip ar kitaip glaudžiai susiję su Indija.

„Karūnos brangakmenio“ vaidmuo pastaraisiais šimtmečiais buvo ne mažiau dviprasmiškas ir Kinijos atžvilgiu. Britų Indija tapo pagrindine Čingų dinastijos galią XIX a. negrįžtamai pakirtusio opijaus tiekėja¹⁹. Ekspediciniame korpuse buvę indai dalyvavo 1860 m. griaunant Senuosius vasaros rūmus šalia Pekino ir tokiu būdu pateko į vieną niū-

riausių vadinamojo kinų „nacionalinio pažeminimo amžiaus“ epizodų. Pagaliau bet kokios politinės santvarkos ir pavaldumo Indija galėjo pakirsti potencialią kinų įtaką Pietryčių Azijoje, Himalajuose ir Tibeto plokščiakalnyje. Nepaisant visų šių priešasčių, vienas jos nepriklausomybės tėvų-kūrėjų bei pirmasis ir ilgametis šalies premjeras Džavaharlalas Nehru iki pat tiesioginio susidūrimo su maoistine Liaudies Respublika 1962 m., atrodytų, nuoširdžiai tikėjo natūralia jų tarpusavio sąjunga ir, kai kurių iškilų jo tautiečių manymu, neatsakingai paaukojo Tibetą²⁰.

Kita vertus, Nehru laikotarpio Indija dėl savo globalių užsienio politikos užmojų bei plačiai priimtinių jos principų, tokių kaip taikus sugyvenimas ar lygybė tarptautinėje ekonomikoje, kai kurių analitikų vadinama nykštuku kietosios (ekonominės ir ypač karinės), bet milžinu švelniosios (kultūrinio ir vertybinio patrauklumo) galios srityje²¹. Iš tiesų būtent Nehru stovėjo prie vadinamojo Nepriėjungimo judėjimo ištakų. Suprantama, tuometinės dekolonizacijos lydere save matanti Indija dar prieš pat nepriklausomybės paskelbimą 1947 m. surengė Azijos santykių konferenciją, sutelkusią daugelio kitų žemyno anticolonijinių judėjimų atstovus²². Šis renginys paklojo pamatus po aštuonerių metų jau suverenios Indonezijos Bandungo mieste įvykusiai Azijos-Afrikos šalių konferencijai, kurioje Delis griežė pirmuoju smuiku. Vis dėlto Indijos panazinėms ambicijoms nebuvo lemta išsipildyti pirmiausia dėl Šaltojo karo nulemtų poslinkių²³, bet kartu ir dėl glaudžiai susijusių problemų arčiau namų, ypač dėl į ginkluotus konfliktus peraugusių santykių su Pakistanu ir, žinoma,

Kinija. SSRS žlugimas Deliui reiškė blogo sapno pabaigą. Per keletą Šaltojo karo dešimtmečių didžiulė valstybė iš esmės atsidūrė pralaimėjusių pusėje ir, nepaisant pagrįstų savo ambicijų, išliko skurdi ir diplomatinio bei ekonominio požiūriais palyginti izoliuota. Viena svarbiausių ir sėkmingiausių priemonių kovojant

su šiais iššūkiais tapo 1991 m. paskelbta vadinamoji „Žvilgsnio į Rytus“ politika, paremta Indijos religiniu, meniniu, kalbiniu bei politiniu palikimu pavydėtina ekonominių augimą pasiekusioje Rytų Azijoje²⁴. Toliau nagrinėjama, kokie būtent yra ryškiausi vis dar išlikę kultūriniai šio palikimo bruožai.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Labiausiai pripažintas požiūris įtraukia Pietų Korėją, Taivaną, Honkongą ir Singapūrą.
- ² 1985 m. buvo įkurta Pietų Azijos regioninio bendradarbiavimo organizacija.
- ³ Arunačal Pradešas, Asamas, Meghalaja, Manipuras, Mizoram, Nagalandas ir Tripura.
- ⁴ Šiaurės Rytų Indijos tarptautinės sienos su Bangladešu, Butanu, Kinijos kontroliuojamu Tibetu bei Mianmaru siekia net 98 procentus jo administracinių ribų (Sikri, p. 69).
- ⁵ Stephen Philip Cohen, *India: Emerging Power*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2001, p. 9.
- ⁶ Amartya Sen, *The Argumentative Indian: Writings on Indian Culture, History and Identity*. London: Penguin Books, 2005, p. 161–169.
- ⁷ Reikšmingesnė išimtis tėra europinėje Rusijos dalyje esanti Kalmukija, kurios dauguma gyventojų yra mongolų-oiratų palikuonys. Tai, žinoma, nepaneigia įstabaus budizmo palikto kultūrinio palikimo kitose vietose, ypač Pakistane ir Afganistane. Deja, dėl dabartinio regioną krečiančio fundamentalistinio islamo radikalizmo šie paveldo objektai arba jau yra sunaikinti (Bamijano Budos), arba jiems gresia toks pavojus.
- ⁸ Robert E. Buswell, Jr. (sud.), *Encyclopedia of Buddhism*. New York: Macmillan Reference, 2004, p. 851.
- ⁹ Г. М. Бонгард-Левин (sud.), *Древние цивилизации*. Москва: Мысль, 1989, с. 246.
- ¹⁰ Philip J. Adler and Randall L. Pouwels, *World Civilizations*. 6-asis leidimas. Boston: Wadsworth, 2011, p. 52.
- ¹¹ Antanas Andrijauskas, *Amžinybės ilgesys: tradicinė indų kultūra, estetika ir menas*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2015, p. 368.
- ¹² Valdas Jaskūnas, *Vizualiosios tapatybės: Indijos meno recepcija Vakaruose*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005, p. 201–207.
- ¹³ Adler ir Pouwels, p. 52.
- ¹⁴ Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books, 1973.
- ¹⁵ Robert D. Kaplan, *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*. New York: Random House, 2010.
- ¹⁶ Chris Ogden, International ‚aspirations‘ of a rising power. *Routledge Handbook of India's International Relations*, David Scott (sud.). London & New York: Routledge, 2011, p. 3–13, 7.
- ¹⁷ Rajiv Sikri, *Challenge and Strategy: Rethinking India's Foreign Policy*. New Delhi: SAGE Publications India, 2009, p. 67.
- ¹⁸ Cohen, p. 253.
- ¹⁹ David M. Malone, *Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 35.
- ²⁰ Brahma Chellaney, *Asian Juggernaut: The Rise of China, India and Japan*. HarperCollins e-books, 2010, p. 134.
- ²¹ Sreeram Chaulia, India's ‚power attributes‘. *Routledge Handbook of India's International Relations*, David Scott (sud.). London & New York: Routledge, 2011, p. 23–34, 31.
- ²² Cohen, p. 230.
- ²³ Sanjay Chaturvedi, India's Quest for Strategic Space in the ‚New‘ International Order: Locations, (Re)Orientations and Opportunities. *India: Economic, Political and Social Issues*, Ural B. Nissam (sud.). New York: Nova Science Publishers, 2009, p. 15–33, 20.
- ²⁴ Ogden, p. 7.

B. d.